

Żółw błotny *Emys orbicularis orbicularis* (1220)

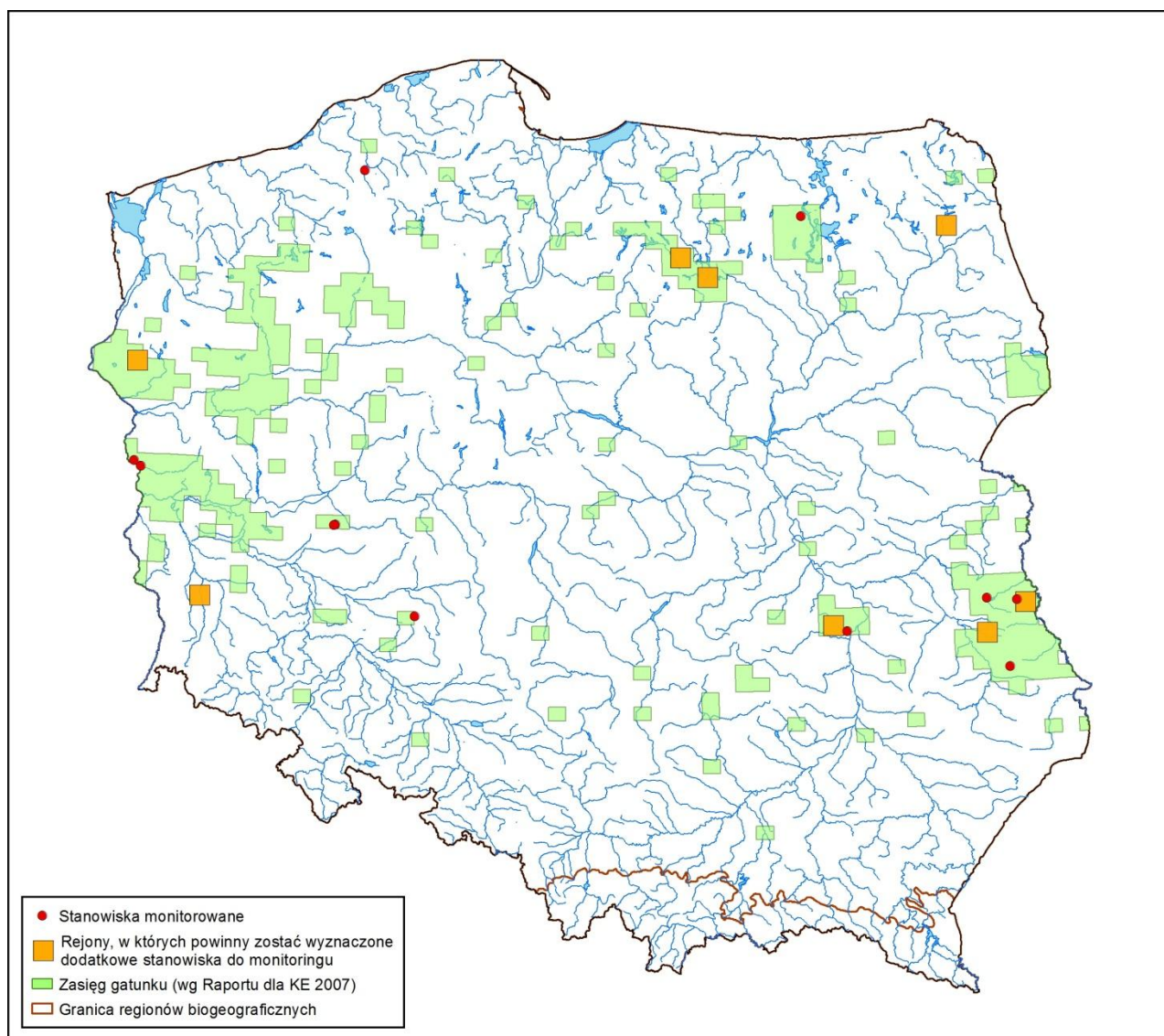

Koordynator: Bartłomiej Najbar

Eksperti: Górecki Grzegorz, Jabłoński Andrzej, Mitrus Sławomir, Najbar Bartłomiej, Szuszkiewicz Ewa, Jabłoński Andrzej, Różycki Andrzej, Wróblewski Robert

Polskie współcześnie egzystujące populacje gatunku występują wyłącznie w regionie biogeograficznym kontynentalnym. W regionie biogeograficznym alpejskim sporadycznie odnotowuje się obecność pojedynczych osobników tego gatunku, niekiedy jednak mają one niepewne pochodzenie.

Liczba i lokalizacja stanowisk i obszarów monitoringowych

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk monitoringu gatunku na tle jego zasięgu geograficznego

Wybór stanowisk badawczych żółwia błotnego w ramach monitoringu 2009 r., rozmieszczonych w regionie biogeograficznym kontynentalnym (w regionie biogeograficznym alpejskim brak populacji), opierał się na propozycjach najbardziej doświadczonych polskich herpetologów zajmujących się tym gatunkiem. Wyselekcjonowane stanowiska (11) reprezentują większość najważniejszych współczesnych miejsc bytowania żółwia błotnego w Polsce (w tym stanowisko introdukowanych żółwi).

Wyniki badań i ocena stanu ochrony

Większość stanowisk badawczych żółwia błotnego obranych do opracowania w ramach monitoringu 2009 r. jest zlokalizowanych w obrębie istniejących siedliskowych obszarów sieci Natura 2000 (zatwierdzone Obszary o Znaczeniu dla Wspólnoty). Tylko stanowiska: 1) k. Goszcza (**Leśne stawki koło Goszcza**; kod PLH 020101) i 2) k. Cudnochów (**Mazurska Ostoja Żółwia**

Baranowo; kod PLH 280055) znajdują się na terenach aktualnie projektowanych Obszarów Natura 2000.

Tab. 1. Zestawienie ocen wskaźników na badanych stanowiskach (podano liczbę stanowisk, na których dany wskaźnik otrzymał).

Parametr	Wskaźniki	Ocena			
		FV	U1	U2	XX
Populacja	Liczebność	6	4	1	-
	Struktura wiekowa	4	3	1	1
	Stopień izolacji	6	3	-	1
Siedlisko	Powierzchnia siedliska wodnego	11	-	-	-
	Typy wód	11	-	-	-
	Dostępność kryjówek	11	-	-	-
	Baza pokarmowa	11	-	-	-
	Powierzchnia lęgówisk	6	2	2	-
	Stopień zacienienia lęgówisk	6	2	2	-

Tab. 2. Podsumowanie ocen stanu ochrony gatunku na badanych stanowiskach.

Lp.	Stanowiska	Oceny			
		stan populacji	stan siedliska	perspektywy ochrony	ocena ogólna
1	Ujście Ilanki	FV	U1	FV	U1
2	Pliszka	U1	FV	U1	U1
3	Drzeczkowo 1	U1	FV	U1	U1
4	RP „Ostoja żółwia błotnego”	U2	U2	U2	U2
5	Leśne stawki koło Goszcza	FV	FV	FV	FV
6	Rezerwat Przyrody „Borowiec”	FV	FV	FV	FV
7	Wysokie Napięcie	FV	FV	FV	FV
8	Cudnochy	U1	U2	U1	U2
9	Dretyń - Węgorzyno	FV	FV	FV	FV
10	Kozieniec	U1	U1	XX	U1
11	Olszowo, Poleski Park Narodowy	FV	FV	FV	FV

Stan populacji: Stan populacji gatunku oceniono jako właściwy (FV) na 6 spośród 11 badanych stanowisk. Obserwowano tam dużą liczbę żółwi obu płci oraz osobniki młodociane. Jedno z tych stanowisk (Dretyń-Węgorzyno) pochodzi z reintrodukcji, przeprowadzonej w roku 2001. Na trzech stanowiskach (Pliszka, Drzeczkowo 1 i Kozieniec) stan populacji określono jako niezadowolający (U1) z uwagi na niewielką liczbę osobników i spadkowy trend liczebności, a także izolację populacji (Drzeczkowo). Na 2 stanowiskach – Cudnochy i RP Ostoja żółwia błotnego – stan populacji oceniono jako zły (U2). W Cudnochach z uwagi na brak młodych osobników, a w rezerwacie Ostoja żółwia błotnego, stworzonym specjalnie dla ochrony żółwia, nie stwierdzono w ogóle obecności gatunku.

Stan siedliska: Stan siedlisk żółwia oceniono jako właściwy na większości (7) stanowisk. Na dwóch stanowiskach (Kozieniec i Ujście Ilanki) określono go jako niezadowolający (U1), a na dwóch RP Ostoja żółwia błotnego i Cudnochy) jako zły (U2). Należy podkreślić, że wszystkich stanowiskach jakość siedlisk wodnych jest dobra, na co wskazują 4 wskaźniki stanu tych siedlisk. Oceny U1 i U2

dla części stanowisk wynikają z niezadowalającego lub złego stanu siedlisk lęgowych (niewielka powierzchnia lub brak miejsc nadających się do składania jaj).

Na kilku stanowiskach (Wysokie Napięcie we wschodniej Polsce, RP Borowiec w Polsce Centralnej, Leśne Stawki k. Goszcza w południowo-zachodniej Polsce, Pliszka w zachodniej Polsce) prowadzi się regularną pielęgnację lęgówisk. Trudna jest ocena siedliska na stanowisku Drzeczkowo 1. Są tam bardzo dobre warunki do składania jaj i rozwoju zarodków (dlatego ocena FV), ale rolnicze użytkowanie siedlisk lęgowych rokrocznie skazuje większość lub wszystkie gniazda na zagładę.

Perspektywy zachowania z uwzględnieniem oddziaływań i zagrożeń. Na sześciu badanych stanowiskach, w tym na obu stanowiskach reintrodukowanych (Leśne Stawki koło Goszcza, Dretyń-Węgorzyno), perspektywy zachowania oceniono jako dobre (FV). Część z nich jest pod stałą kontrolą. Prowadzi się pielęgnację lęgówisk, zabezpiecza złoza jaj przed penetracją drapieżników, prowadzony jest także odstrzał lisów i jenotów. Na 3 stanowiskach (Pliszka, Drzeczkowo 1, Cudnochy) perspektywy są niezadowalające (U1), a na jednym (RP Ostoja żółwia błotnego) – złe (U2), wynikają one z oceny stanu populacji na tych stanowiskach. Jedynie na stanowisku Kozieniec perspektywy zachowania są niejasne (XX): stanowisko zlokalizowane jest na terenie prywatnym. Istnieje niebezpieczeństwo odizolowania lęgówisk od siedlisk wodnych. Wśród obserwowanych negatywnych oddziaływań, które miały wpływ na ocenę perspektyw, były: przede wszystkim sukcesja – zarastanie siedlisk lęgowych, drapieżnictwo, w pojedynczych przypadkach – wysypywanie śmieci i wylewanie nieczystości pochodzenia bytowo-gospodarczego na niektórych lęgówiskach (np. Borowiec). Lęgówiska położone na polach uprawnych (np. Drzeczkowo 1, Cudnochy) są bardzo zagrożone wyoraniem gniazd (na każdym etapie rozwoju embrionów), a ponadto bezpośrednim działaniem pestycydów i innych substancji chemicznych powszechnie używanych w rolnictwie. Na stanowisku Kozieniec stwierdzono wykaszanie terenu za pomocą maszyn do obkaszania i rozdrabniania biomasy, które mogą przyczyniać się do zwiększenia śmiertelności żółwi. Wskazywano także na możliwość kłusownictwa i kolekcjonerstwa.

Gatunki obce: Żółw czerwonolicy *Trachemys scripta elegans*, piżmak *Ondatra zibethicus*, norka amerykańska *Mustela vison*, jenot *Nyctereutes procyonoides*, szop pracza *Procyon lotor* moczarka kanadyjska *Elodea canadensis*.

Uwaga: norka amerykańska i jenot, stwierdzane na większości stanowisk są realnym zagrożeniem dla żółwi (drapieżnictwo).

Ocena ogólna: Stan ochrony gatunku oceniono jako właściwy tylko na 5 stanowiskach (Wysokie Napięcie, RP Borowiec, Leśne Stawki koło Goszcza, Dretyń-Węgorzyno i Olszowo Poleski Park Narodowy). Stan populacji jest tam dobry (nie obserwuje się spadku liczebności, udział młodych osobników jest odpowiednio wysoki) i nie są one izolowane. Właściwy jest tam stan siedlisk zarówno wodnych i lądowych, nie stwierdza się istotnych negatywnych zagrożeń dla populacji i podejmowane są działania dotyczące ochrony lęgówisk. Na czterech stanowiskach (Ujście Ilanki, Pliszka, Drzeczkowo 1 i Kozieniec) stan ochrony żółwia błotnego uzyskał ocenę niezadowalającą U1, z uwagi na niezadowalającą liczebność, spadkowy trend liczebności, i/lub małą powierzchnię lęgówisk, czy brak ich odpowiedniej ochrony. Na dwóch stanowiskach ogólny stan ochrony oceniono jako zły (U2). Stanowisko RP Ostoja żółwia błotnego na Pojezierzu Krzywińskim jest pozbawione żółwi błotnych. Prawdopodobne jest, że wszystkie potencjalne miejsca lęgowe w

wyniku sukcesji uległy zarośnięciu i zacieleniu, a pozostające przy życiu żółwie samoistnie opuściły stanowisko lub zostały wyłapane. Na stanowisku Cudnochy (Mazury), o złej ocenie ogólnej zdecydował zły stan siedlisk lęgowych gatunku, które są generalnie słabo zachowane (większość pokryta uprawą leśną), a część użytkowana rolniczo (coroczna orka).

Tab. 3. Podsumowanie ocen stanu ochrony gatunku na istniejących obszarach Natura 2000.

Lp.	Stanowiska	Oceny			
		stan populacji	stan siedliska	perspektywy ochrony	ocena ogólna
1	Ujście Ilanki (PLH 080015)	FV	U1	FV	U1
2	Dolina Pliszki (PLH 080011)	U1	FV	U1	U1
3	Leśne Stawki koło Goszcza	FV	FV	FV	FV
4	Dolina Wieprzy i Studnicy; kod PLH 220038	FV	FV	FV	FV
5	Ostoja Poleska; kod PLH 060013	FV	FV	FV	FV
6	Zachodnie Pojezierze Krzywińskie	U2	U1	U2	U2

Na podstawie wyników badań można ocenić stan ochrony gatunku na 6 obszarach Natura 2000: Ujście Ilanki, Dolina Pliszki, Zachodnie Pojezierze Krzywińskie, Leśne Stawki koło Goszcza, Ostoja Poleska i Dolina Wieprzy i Studnicy. Na trzech ostatnich stan ochrony gatunku został oceniony jako właściwy (FV). W obszarach Ujście Ilanki i Dolina Pliszki oceniono stan ochrony jako niezadowalający (U1). W obszarze Dolina Pliszki stan liczebny populacji jest niski. W obszarze Ujście Ilanki niewielka jest powierzchnia lęgowisk. W obszarze Zachodnie Pojezierze Krzywińskie (ocena U2) gatunek jest zagrożony zanikiem; przypuszczalnie funkcjonuje tu tylko jedna niewielka populacja (Drzeczkowo 1), na drugim znanym stanowisku żółwie błotne już nie występują.

Stan ochrony gatunku w regionie kontynentalnym

Monitorowane w latach 2009-2010 stanowiska nie stanowią jeszcze wystarczającej reprezentacji miejsc występowania gatunku w regionie. Gdyby na podstawie wyników dotychczasowych prac monitoringowych wstępnie ocenić stan ochrony żółwia błotnego w regionie kontynentalnym, to byłby on niezadowalający z tendencją do pogarszania się (U1↓).